

SJenV

**Directoraat-Generaal
Straffen en Beschermen**
Directie Sanctie- en
Slachtofferbeleid
Sancties Intramuraal

Turfmarkt 147
2511 DP Den Haag
Postbus 20301
2500 EH Den Haag
www.rijksoverheid.nl/jenv

Datum
4 februari 2025

Onze referentie
5992219

Bijlage(n)
1

nota

Beslisnota TK brief beleidsreactie Onderzoek Universiteit
Leiden sociale veiligheid in vrouwen inrichtingen

1. Aanleiding

In 2023 heeft de Inspectie Justitie en Veiligheid geconcludeerd: 'Binnen Penitentiare Inrichting (PI) Nieuwersluis bestaat een cultuur waardoor het mogelijk is dat penitentiair inrichtingswerkers niet-integer gedrag, waaronder seksueel grensoverschrijdend gedrag, vertonen'¹. Een aanbeveling van de Inspectie was ook om onderzoek te doen naar de andere twee vrouweninrichtingen. DJI heeft ervoor gekozen alle drie de vrouweninrichtingen, te weten PI Nieuwersluis, PI Ter Peel en PI Zwolle, te laten onderzoeken. Het onderzoek is uitgevoerd door de Universiteit Leiden. Het rapport is op 5 februari jl. aan de Tweede Kamer aangeboden.

2. Geadviseerd besluit

Akkoord gaan met het verzenden van bijgevoegde beleidsreactie aan de Tweede Kamer.

3. Kernpunten

Opzet onderzoek 'Afstand, nabijheid en sociale veiligheid'

Het onderzoek heeft beoogd de sociale veiligheid – zoals ervaren door medewerkers en gedetineerde vrouwen – in de PI's voor vrouwen in kaart te brengen en verschillen hierin inzichtelijk te maken. Sociale veiligheid in dit onderzoek heeft betrekking op de interne cultuur, omgangs- en gedragsnormen, het onderling respect en de aanwezigheid dan wel afwezigheid van seksueel grensoverschrijdend gedrag, pestgedrag en discriminatie in de PI's. De onderzoekers van de Universiteit Leiden hebben niet onderzocht of en in welke mate seksueel grensoverschrijdend gedrag in individuele gevallen in inrichtingen voor vrouwen voorkomt.

Universiteit Leiden heeft onderzoek gedaan aan de hand van observaties en 145 semi-gestructureerde interviews. Het zwaartepunt van de interviews lag op gedetineerde vrouwen en penitentiair inrichtingswerkers (piw'ers). De opzet van het onderzoek is niet afgestemd/ gedeeld met de Inspectie van Justitie en Veiligheid.

¹ Kamerstukken II, vergaderjaar 2022–2023, Kamerstuk 24 587, nr. 898

Conclusies

De onderzoekers concluderen dat sommige processen en factoren bijdragen aan meer of minder ervaren sociale veiligheid, maar dat het ook voorkomt dat de sociale veiligheid voor de één gepaard gaat met sociale onveiligheid voor de ander. De onderzoekers stellen vast dat sommige gedetineerden en medewerkers in een PI zich vaker onveilig voelen en een groter risico lopen om geconfronteerd te worden met grensoverschrijdend gedrag dan andere gedetineerden en medewerkers binnen de vrouweninrichtingen.

Het is volgens de onderzoekers belangrijk om daarbij een aantal andere zaken in gedachten te houden. Het leven in detentie wordt voor gedetineerde personen namelijk, per definitie gekenmerkt door een grote afhankelijkheid en veel beperkingen. Door de afhankelijkheidspositie en verlies van autonomie zijn gedetineerden kwetsbaar. Daarnaast kunnen zij door hun achtergrond, bijvoorbeeld als ze de Nederlandse taal niet goed beheersen, extra kwetsbaar zijn. Het vergt een groot aanpassingsvermogen om hiermee om te gaan. Daarnaast concluderen de onderzoekers dat verschillen in persoonlijke omstandigheden een rol kunnen spelen in iemands detentie-ervaring en veiligheidsbeleving, zoals gezondheidsproblemen, contact met en zorgen om familie (waaronder vaak kinderen) en onzekerheid over de uitkomst van een rechtszaak. Aanpassing aan detentie- en veiligheidsbeleving hangen volgens de onderzoekers echter ook voor een belangrijk deel samen met de sociale processen op een leefafdeling en binnen een PI. Een prettige omgang (met zowel medewerkers als andere gedetineerde personen) en respectvolle bejegening kunnen een deel van de detentiepijn verzachten. Het praten over onderwerpen als macht, seksualiteit en discriminatie gaat gepaard met ongemak. Sociale veiligheid is echter niet iets wat simpelweg ontstaat door erover te praten. Juist wanneer er sprake is van onveiligheid kan dit het signaleren en bespreken van problemen in de weg staan. Daarom geven de onderzoekers aan dat er verschillende typen veranderingen en handvatten nodig zijn om een veiligere en inclusievere leef- en werkomgeving te creëren.

De beleving van sociale veiligheid is onderzocht aan de hand van de volgende vier thema's: omgang tussen gedetineerden onderling, omgang tussen medewerkers onderling, omgang tussen medewerkers en gedetineerden en de huidige inrichting van het gevangenisstelsel.

Aanbevelingen onderzoek

Een overkoepelende aanbeveling naar aanleiding van dit onderzoek is om in de PI's meer gesprekken over ingewikkelde onderwerpen – zoals macht, seksualiteit en discriminatie – te voeren. Verder wordt door de onderzoekers aanbevolen om te investeren in het leefklimaat en de inrichting van de leefomgeving. De onderzoekers verwachten dat er daardoor minder conflicten ontstaan en de sfeer op de afdelingen verbetert. Daarnaast verwachten de onderzoekers dat het normaliseren van (praten over) seksualiteit in detentie bijdraagt aan het herkennen en bespreekbaar maken van seksueel grensoverschrijdend gedrag. Het creëren van mogelijkheden en verschaffen van informatie hierover komt tegemoet aan de behoeftes van veel gedetineerde personen. Het bevorderen van bewustzijn op het gebied van diversiteit en inclusie onder medewerkers zal volgens de onderzoekers ook een positieve uitwerking kunnen hebben op gedetineerde personen. Er zal daarnaast meer aandacht in opleiding, training en intervisie

besteed moeten worden aan de rol en impact van macht in de alledaagse omgang. Voor wat betreft de inrichting van het systeem en de uitvoering van procedures doen de onderzoekers de aanbeveling om het intakeproces te verbeteren door duidelijke en toegankelijke schriftelijke informatie te verstrekken over de huisregels. Ook wordt aanbevolen om visitatie te vervangen door bodyscans waardoor de veiligheidsbeleving van gedetineerde personen sterk verbeterd kan worden. Tot slot wordt aanbevolen om terroristenafdeling nader te onderzoeken en te bezien of er alternatieven mogelijk zijn. Een uitgebreide toelichting op de aanbevelingen is bijgevoegd in de bijlage bij de Kamerbrief.

**Directoraat-Generaal
Straffen en Beschermen**
Directie Sanctie- en
Slachtofferbeleid
Sancties Intramuraal

Datum
4 februari 2025

Onze referentie
5992219

Uw beleidsreactie op hoofdlijnen

- U bent de onderzoekers van de Universiteit Leiden erkentelijk voor het onderzoek. Het onderzoek geeft inzicht in de factoren die bijdragen aan de ervaren sociale veiligheid en onveiligheid en het schetst een kwalitatief beeld van dit onderwerp in de context van detentie. Zo komt in het onderzoek duidelijk naar voren dat de gevangenis een setting is met unieke contextuele kenmerken die op zichzelf al een duidelijke stempel drukken op de beleving van sociale veiligheid. Het onderzoek biedt voor de hele DJI-organisatie handvatten om met thema's als bewustzijn van het werken in een machtspositie aan de slag te gaan, specifiek met het werken met mensen die in grote mate afhankelijk zijn van het personeel.
- Zoals u in eerdere brieven heeft aangegeven raakt deze problematiek aan een diepgewortelde cultuur. De regeringscommissaris voor seksueel grensoverschrijdend gedrag en seksueel geweld (RCGOG) gaf als advies dat verandering nodig is op het niveau van de cultuur, de structuur en het systeem van de organisatie. Met dit onderzoek, het Inspectierapport en het advies van de RCGOG is er een gedegen kennisbasis om gerichte stappen te zetten die bijdragen aan een cultuurverandering in vrouwengevangnissen. Daarbij wel opgemerkt dat een cultuurverandering in een organisatie niet zomaar is gerealiseerd. Dit kan ook vragen om veranderingen in de structuur en of het systeem van detentie voor vrouwen. Ook dit zal DJI in haar aanpak meenemen.
- De overkoepelende aanbeveling (aanbeveling 1) van de onderzoekers is om in de PI's meer gesprekken over ingewikkelde onderwerpen – zoals macht, seksualiteit en discriminatie – te voeren. U herkent dat het belangrijk is dat medewerkers met elkaar reflecteren op hun werkzaamheden en de dilemma's die zij bij hun werk ervaren. Dat is een belangrijk onderdeel van vakmanschap en dient ingebed te zijn in het reguliere werk. DJI gebruikt hier onder meer intervisiebijeenkomsten voor zoals die worden gehouden in de PI Nieuwersluis en PI Zwolle, of in een andere vorm bijvoorbeeld tijdens sport- en communicatiedagen zoals in PI Ter Peel.

In de bijlage is uw reactie per aanbeveling opgenomen.

4. Toelichting*

4.1. Politieke context

In 2023 heeft de Inspectie Justitie en Veiligheid een incidentenonderzoek gedaan naar de Penitentiare Inrichting (PI) Nieuwersluis en geconcludeerd dat er binnen de PI Nieuwersluis een cultuur bestaat waardoor het mogelijk is dat penitentiair inrichtingswerkers niet-integer gedrag, waaronder seksueel grensoverschrijdend gedrag, vertonen. Vervolgens is de regeringscommissaris voor seksueel grensoverschrijdend gedrag en seksueel geweld (RCGOG) gevraagd te adviseren

over de implementatie van deze maatregelen en is de aanpak daarop aangescherpt. De Inspectie heeft daarnaast de aanbeveling gedaan om te bezien of de bevindingen en aanbevelingen van de Inspectie ook van toepassing zijn op de andere inrichtingen waar vrouwelijke gedetineerden verblijven. Dat onderzoek is in opdracht van DJI uitgevoerd door de Universiteit Leiden en wordt nu aangeboden aan de Tweede Kamer.

4.2. Financiële overwegingen

DJI lost de kosten voor training en intervisie in de drie vrouweninrichtingen zelf op. Waar dit tot keuzes bij andere beleidsopdrachten leidt wordt het afgestemd met DGSenB.

4.3. Krachtenveld

NVT

4.4. Uitvoering

De maatregelen zijn erop gericht om de sociale veiligheid in de DJI-inrichtingen van vrouwen te vergroten, zonder het werkproces voor de medewerkers te compliceren.

4.5. Implementatie

DJI is eerder begonnen met de implementatie van maatregelen naar aanleiding van het rapport van de Inspectie JenV en het advies van de Regeringscommissaris seksueel grensoverschrijdend gedrag (RCGOG). De inzichten uit het rapport van de Universiteit Leiden helpen DJI om de al gestarte aanpak verder te versterken en uit te bouwen. Voor de uitvoering van deze maatregelen wordt zoveel mogelijk aangesloten bij bestaande structuren.

4.6. Communicatie

Bij publicatie van het rapport en de beleidsreactie is een gezamenlijk nieuwsbericht van JenV en DJI verschenen.

DJI heeft de publicatie van het rapport gebruikt om te vertellen over de aanpak van sociale veiligheid in vrouwengevangnissen.

5. Informatie die niet openbaar gemaakt kan worden

De persoonsgegevens van ambtenaren zijn niet openbaar ter bescherming van de persoonlijke levenssfeer.

**Directoraat-Generaal
Straffen en Beschermen**
Directie Sanctie- en
Slachtofferbeleid
Sancties Intramuraal

Datum

4 februari 2025

Onze referentie

5992219